

ks. prof. dr hab. Jacek Hadryś
Kierownik Zakładu Teologii Systematycznej
WT UAM w Poznaniu

**Recenzja osiągnięć s. dr Małgorzaty Pagacz USJK ubiegającej się o nadanie
stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych w
dyscyplinie nauki teologiczne**

**1. Podstawowe dane o Kandydatce do stopnia doktora habilitowanego i jej naukowej
aktywności**

Siostra dr Małgorzata Pagacz ukończyła naukę w I Liceum Ogólnokształcącym im. M. Kopernika w Jarosławiu w klasie o profilu matematyczno-fizycznym, a następnie rozpoczęła pięcioletnie jednolite studia magisterskie na Wydziale Matematyki i Informatyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie na kierunku matematyka (specjalność: matematyka teoretyczna), które ukończyła z wynikiem bardzo dobrym. W toku studiów uzyskała kwalifikacje do nauczania matematyki we wszystkich typach szkół. Studiowała również filozofię (fakultatywnie) w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Następnie kontynuowała studia filozoficzne na Wydziale Filozoficznym w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie, gdzie uzyskała z wynikiem bardzo dobrym licencjat zawodowy (temat jej pracy licencjackiej: „Racjonalność i nauka w ujęciu Benedykta XVI”). Wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. Po złożeniu pierwszych ślubów zakonnych rozpoczęła studia magisterskie z teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym „Collegium Bobolanum” w Warszawie, które ukończyła z wynikiem bardzo dobrym na podstawie pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Marka Sokołowskiego: „Profetyzm życia konsekrowanego w adhortacji Jana Pawła II *Vita consecrata* i jego biblijna perspektywa”. Następnie odbyła studia specjalistyczne z zakresu teologii duchowości na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie. Otrzymała z wyróżnieniem tytuł

licencjata teologii z zakresu teologii duchowości. Złożyła śluby wieczyste w swoim Zgromadzeniu i kontynuowała studia specjalistyczne z teologii duchowości na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie. Obroniła na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie rozprawę doktorską: „Życie konsekrowane znakiem nadziei dla współczesnego świata w nauczaniu Kościoła od Soboru Watykańskiego II”, której promotorem był ks. prof. dr hab. Marek Sokołowski.

Podjęła pracę adiunkta (stanowisko badawczo-dydaktyczne) w Katedrze Mistyki Chrześcijańskiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, a wcześniej była pracownikiem nieetatowym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, zatrudnionym na podstawie umowy zlecenia. Obecnie jest także kierownikiem Podyplomowych Studiów Kierownictwa Duchowego UKSW. Ponadto była zatrudniona na podstawie umowy zlecenia przez Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie (a następnie: przez Akademię Katolicką w Warszawie — obecna nazwa). Prowadziła wykłady zlecone na studiach magisterskich z teologii i Podyplomowych Studiach Duchowości. Na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie „Collegium Bobolanum” prowadziła również wykłady w ramach Jezuitckiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Warszawie oraz wykłady w Studium Formacyjnym dla Przełożonych Zakonnych działającym przy „Collegium Bobolanum”. Ponadto prowadziła wykłady na Uniwersytecie Trzeciego Wieku Akademii „Ignatianum” w Krakowie.

Przedstawiona powyżej droga naukowa siostry dr Małgorzaty Pagacz zasługuje na uwagę ze względu na jej interdyscyplinarny charakter. Przed rozpoczęciem studiów teologicznych ukończyła studia matematyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz studia filozoficzne, uzyskując solidne przygotowanie zarówno w zakresie nauk ścisłych, jak i filozofii. Następnie podjęła studia teologiczne zakończone uzyskaniem stopnia doktora nauk teologicznych w zakresie teologii duchowości. Tak ukształtowana droga akademicka siostry Pagacz znajduje bezpośrednie odzwierciedlenie w podejmowanej przez nią problematyce badawczej. Rzadko spotykane połączenie kompetencji matematycznych, filozoficznych i teologicznych umożliwiło Habilitantce wejście na obszar badawczy znajdujący się na styku teologii duchowości oraz refleksji nad nauką. Podsumowując stwierdzam, że siostra dr Małgorzata Pagacz wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, aczkolwiek są to uczelnie krajowe a nie zagraniczne.

2. Główne osiągnięcie naukowe

Jako osiągnięcie habilitacyjne Habilitantka przedstawiła monografię *Duchowość w nauce. Studium w świetle myśli Jana Pawła II i Benedykta XVI* (Wydawnictwo WAM, Kraków 2026). Monografia podejmuje kwestię możliwości zgodnego współistnienia duchowości chrześcijańskiej i nowożytnych nauk przyrodniczych. Praktykowanie tych nauk przez współczesnych ludzi wierzących oraz traktowanie takiego zaangażowania jako autentycznego powołania chrześcijańskiego rodzi pytania dotyczące specyfiki duchowości uczonego uprawiającego nauki przyrodnicze, przebiegu jego rozwoju duchowego w związku z pracą naukową, a także istnienia i sposobu rozumienia duchowości w nauce. Zagadnienia te można analizować, opierając się na różnorodnych źródłach oraz sięgając do wielu autorów i perspektyw. Głównym celem monografii jest zbadanie związków pomiędzy duchowością a naukami przyrodniczymi w świetle nauczania św. Jana Pawła II i Benedykta XVI. Publikacja prezentuje odpowiedź na następujący problem badawczy: Czy — odwołując się do myśli św. Jana Pawła II i Benedykta XVI — można mówić o duchowości w nauce, a jeśli tak, to w jakim znaczeniu i jak należy ją rozumieć? W monografii zostało uzasadnione, że w oparciu o nauczanie tychże papieży możliwe jest sformułowanie spójnej koncepcji duchowości w nauce (pojmowanej jako nauki przyrodnicze), którą z jednej strony można uznać za subdyscyplinę teologii nauki, z drugiej zaś za ważny nurt współczesnej duchowości chrześcijańskiej. Wskazano także, że duchowość w nauce ukształtowana na podstawie nauczania św. Jana Pawła II i Benedykta XVI posiada istotne znaczenie zarówno w odniesieniu do aktualnych nurtów duchowości chrześcijańskiej, jak i w obliczu współczesnych wyzwań stojących przed światem. Ukazanie pojęcia oraz specyfiki duchowości w nauce — rozumianej zarówno jako określony nurt, jak i jako koncepcja, zakorzenione w myśli Jana Pawła II i Benedykta XVI, a zarazem posiadające własną autonomię pozwoliło Habilitantce sformułować stosowne wnioski i spostrzeżenia oraz otworzyło przestrzeń dla postawieni dalszych pytań.

Jest rzeczą oczywistą, iż jednym z podstawowych kryteriów oceny osiągnięcia habilitacyjnego jest poprawność metodologiczna przeprowadzonych badań. Oceniając recenzowaną monografię należy stwierdzić, że Autorka wykazuje dobrą orientację zarówno w metodologii badań teologicznych, jak i w specyfice badań z zakresu teologii duchowości. Praca została podporządkowana jasno określonemu problemowi badawczemu. Nie jest ona jedynie prezentacją poglądów Jana Pawła II i Benedykta XVI dotyczących nauki, lecz próbą odpowiedzi na pytanie, czy na podstawie ich nauczania można skonstruować spójną koncepcję

„duchowości w nauce”. Cel badań został sformułowany jednoznacznie, podobnie jak pytania badawcze oraz główna hipoteza zakładająca możliwość wyodrębnienia nowego nurtu duchowości chrześcijańskiej. Autorka zadeklarowała zastosowanie przede wszystkim metody analizy i syntezy, uzupełnionej metodą komparatywną. Ten wybór jest właściwy wobec charakteru źródeł. Najpierw analizuje wypowiedzi obu papieży dotyczące poszczególnych zagadnień, następnie dokonuje ich syntezy, by ostatecznie zaproponować własną koncepcję teologiczną. Taki układ odpowiada klasycznym wymaganiom metodologicznym badań w teologii systematycznej.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że Autorka nie zatrzymuje się na poziomie deskrypcji źródeł. W recenzowanej pracy dostrzec można wyraźne przejście od etapu analitycznego do konstrukcji własnego modelu interpretacyjnego. Taki sposób prowadzenia badań odpowiada oczekiwaniom stawianym osiągnięciu habilitacyjnemu. Jednocześnie chciałbym zauważyć, że zastosowana metodologia ma również swoje ograniczenia. Konstrukcja autorskiej koncepcji została niemal całkowicie oparta na nauczaniu dwóch papieży. Z jednej strony zapewnia to dużą spójność wyводу, z drugiej jednak ogranicza możliwość szerszego dialogu z innymi przedstawicielami współczesnej teologii duchowości oraz teologii nauki. Nie jest to jednakże mój zarzut podważający wartość monografii, lecz raczej wskazanie kierunku dalszych możliwych badań.

Monografia siostry Pagacz wpisuje się w niezwykle aktualną debatę dotyczącą możliwości przezwyciężenia tego fałszywego przeciwstawienia. Autorka przekonująco pokazuje, że nauczanie Jana Pawła II oraz Benedykta XVI dostarcza bogatego materiału umożliwiającego wypracowanie nowej syntezy, w której praca naukowa może być rozumiana jako szczególna droga realizacji chrześcijańskiego powołania. To właśnie aktualność problemu należy uznać za jedną z największych zalet recenzowanej monografii. Największą wartością recenzowanej monografii jest bez wątpienia próba wprowadzenia do współczesnej teologii duchowości nowej kategorii badawczej. Autorka proponuje, aby mówić o „duchowości w nauce” nie tylko jako o indywidualnym doświadczeniu osób wierzących zajmujących się badaniami naukowymi, lecz również jako o odrębnym nurcie duchowości chrześcijańskiej. Nie da się ukryć, że jest to propozycja odważna. W literaturze polskiej zagadnienie relacji wiary i nauki było podejmowane wielokrotnie. Powstały liczne opracowania dotyczące encykliki *Fides et ratio*, filozofii nauki, dialogu nauki i religii czy działalności Papieskiej Akademii Nauk. Znacznie mniej miejsca poświęcono natomiast duchowości samego uczonego. Jeszcze rzadziej próbowano opisać ją językiem klasycznej teologii duchowości. Autorka słusznie dostrzega tę

lukę. Proponowana przez nią koncepcja nie ma charakteru jedynie pastoralnego, ale stanowi próbę stworzenia kategorii systematycznej, posiadającej własne podstawy antropologiczne, chrystologiczne, eklezjalne i moralne. To właśnie należy uznać za zasadniczy wkład Habilitantki w rozwój dyscypliny.

Na szczególne podkreślenie zasługuje również interdyscyplinarność pracy, która nie oznacza prostego zestawienia różnych dyscyplin wiedzy, ale stanowi próbę rzeczywistego dialogu pomiędzy teologią duchowości, teologią fundamentalną, filozofią nauki, antropologią teologiczną, etyką oraz współczesnymi naukami przyrodniczymi. Właśnie ta wieloaspektowość sprawia, że monografia może zainteresować nie tylko teologów duchowości, lecz również filozofów, etyków, przedstawicieli dialogu nauka – wiara oraz środowiska akademickie związane z naukami ścisłymi. Na uznanie zasługuje fakt, że Autorka wykorzystuje własne wcześniejsze przygotowanie matematyczne i filozoficzne, unikając przy tym powierzchownych analogii między nauką i religią. Wykształcenie matematyczne nie stanowi jedynie elementu biografii, lecz rzeczywiście wpływa na sposób prowadzenia argumentacji i rozumienia problemu badawczego.

Pozytywna ocena monografii nie oznacza, że jest ona zupełnie wolna od elementów dyskusyjnych. Pierwsza moja uwaga dotyczy samego pojęcia „duchowości w nauce”. Autorka proponuje jego autonomiczny status, jednak argumentacja mogłaby zostać szerzej skonfrontowana z dotychczasowymi klasyfikacjami nurtów duchowości chrześcijańskiej, a w szczególności warto by było podjąć pogłębioną dyskusję z metodologią współczesnej teologii duchowości dotyczącą kryteriów wyodrębniania nowych szkół i nurtów duchowości. Po drugie, analizując relację nauki i duchowości, Autorka niemal całkowicie ogranicza się do nauczania Jana Pawła II i Benedykta XVI. Z perspektywy metodologicznej jest to rzecz jasna rozwiązanie uzasadnione, jednak wydaje się, że warto byłoby szerzej skonfrontować proponowaną koncepcję z dorobkiem współczesnych teologów podejmujących podobne zagadnienia, zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami. Po trzecie, recenzowana publikacja ma charakter zdecydowanie systematyczny. Nie podejmuje natomiast badań empirycznych dotyczących rzeczywistego funkcjonowania duchowości w środowiskach naukowych. Oczywiście nie taki był cel pracy, jednak w przyszłości warto byłoby uzupełnić refleksję teologiczną o badania jakościowe prowadzone wśród naukowców identyfikujących się z chrześcijaństwem. Przedstawione uwagi nie podważają wartości osiągnięcia, jedynie wskazują kierunki dalszego rozwoju zaproponowanej koncepcji.

Podsumowując pragnę stwierdzić, iż monografia *Duchowość w nauce. Studium w świetle myśli Jana Pawła II i Benedykta XVI* stanowi dojrzałe opracowanie naukowe. Jest pracą metodologicznie poprawną, dobrze udokumentowaną, logicznie skonstruowaną i przede wszystkim zawiera własny wkład Autorki w rozwój teologii duchowości. Za najważniejsze osiągnięcie należy uznać próbę sformułowania autorskiej koncepcji „duchowości w nauce”, która wykracza poza prostą rekonstrukcję nauczania papieskiego i stanowi oryginalną propozycję systematyczną.

3. Osiągnięcia z zakresu dorobku naukowo-badawczego

Można zauważyć, że działalność naukowa Habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora rozwija się w sposób konsekwentny i dobrze zaplanowany. Siostra posiada konkretny program badawczy, którego kolejne etapy wzajemnie się uzupełniają. Można wyróżnić trzy zasadnicze nurty prowadzonych badań: teologię duchowości w ujęciu Benedykta XVI i papieża Franciszka, duchowość życia konsekrowanego oraz duchowość personalistyczno-hagiograficzną ze szczególnym odniesieniem do św. Urszuli Ledóchowskiej. W ostatnim okresie badania te zostały poszerzone o problematykę relacji między nauką i duchowością, których zwieńczeniem jest monografia habilitacyjna. Na podkreślenie zasługuje fakt, że wszystkie wymienione kierunki pozostają ze sobą merytorycznie powiązane. W centrum zainteresowań Habilitantki nieustannie pozostaje człowiek rozwijający życie duchowe w konkretnych uwarunkowaniach współczesnego świata. Poszczególne publikacje nie stanowią zatem odrębnych projektów badawczych, lecz tworzą spójną całość.

Najliczniejszą grupę publikacji stanowią niewątpliwie artykuły poświęcone nauczaniu Benedykta XVI i papieża Franciszka. Habilitantka opublikowała ponad dwadzieścia artykułów analizujących różnorodne aspekty ich teologii duchowości, podejmując zagadnienia dotyczące m.in. modlitwy, nadziei, rozeznawania duchowego, relacji wiary i rozumu, duchowości Serca Jezusowego, życia chrześcijańskiego oraz współczesnych wyzwań duchowych. Z metodologicznego punktu widzenia warto zauważyć, że Autorka nie ogranicza się do egzegezy pojedynczych dokumentów papieskich. Poszukuje raczej zasadniczych linii interpretacyjnych całego nauczania obu papieży. Dzięki temu jej publikacje nie mają charakteru komentarzy do wybranych tekstów, lecz prowadzą do rekonstrukcji określonej wizji duchowości chrześcijańskiej. Szczególnie wysoko należy ocenić artykuły dotyczące myśli Josepha

Ratzingera/Benedykta XVI. Habilitantka należy obecnie do grona polskich badaczy systematycznie podejmujących refleksję nad duchowością tego papieża. Jej publikacje obejmują zagadnienia wiary, racjonalności, powołania, życia konsekrowanego, nowej ewangelizacji, relacji wiary i nauki oraz antropologii chrześcijańskiej. Nie są to studia przypadkowe, lecz tworzą rozbudowany projekt badawczy, którego naturalnym zwieńczeniem jest monografia habilitacyjna. Na uwagę zasługuje również umiejętność podejmowania aktualnych problemów Kościoła. Publikacje odnoszące się do encykliki *Dilexit nos* czy współczesnych wyzwań kulturowych świadczą o zdolności Autorki do prowadzenia badań pozostających w ścisłym kontakcie z aktualnym nauczaniem Magisterium.

Drugim wyraźnym nurtem badań Habilitantki jest teologia życia konsekrowanego. Należy podkreślić, że nie jest to jedynie obszar wynikający z jej przynależności do zgromadzenia zakonnego. Przeciwnie, publikacje te posiadają wyraźny charakter naukowy i podejmują szereg problemów mających znaczenie dla współczesnej teologii duchowości. Cykl osiemnastu artykułów poświęconych życiu konsekrowanemu stanowi jedno z najbardziej systematycznych opracowań tej problematyki w polskiej literaturze ostatnich lat. Autorka analizuje zagadnienia wolności, relatywizmu, nadziei, nowej ewangelizacji, Eucharystii, modlitwy, powołania, życia wspólnotowego, rad ewangelicznych oraz duchowości krzyża. Na szczególne uznanie zasługuje sposób interpretacji nauczania Benedykta XVI. Habilitantka ukazuje je nie jako zbiór wypowiedzi o życiu zakonnym, lecz jako spójną antropologię teologiczną, w której życie konsekrowane stanowi szczególną odpowiedź człowieka na wezwanie Boga. Dzięki temu publikacje wykraczają poza poziom opisowy. Interesujące są także opracowania poświęcone papieżowi Franciszkowi. Autorka zwraca uwagę na problem duchowej światowości, kultury spotkania, rozeznawania oraz misyjnego charakteru życia konsekrowanego. W ten sposób ukazuje ciągłość, ale i specyfikę nauczania obu papieży. Można stwierdzić, że siostra Pagacz wypracowała własną specjalizację naukową w zakresie duchowości życia konsekrowanego.

Trzecim, bardzo wartościowym nurtem badań Habilitantki, są studia nad duchowością św. Urszuli Ledóchowskiej. Autorka opublikowała jedenaście artykułów dotyczących najważniejszych elementów jej nauczania duchowego: modlitwy, Eucharystii, pokory, apostołstwa, maryjności, cierpienia, woli Bożej, pogody ducha oraz macierzyństwa duchowego. Badania te oceniam bardzo wysoko. Dotychczas literatura dotycząca duchowości św. Urszuli Ledóchowskiej miała przede wszystkim charakter historyczny i biograficzny. Habilitantka podejmuje natomiast próbę systematycznej rekonstrukcji jej teologii duchowości.

Szczególnie cenne wydaje się wykorzystanie klasycznych kategorii teologicznych do interpretacji pism Założycielki Urszulanek Serca Jezusa Konającego. Dzięki temu powstają opracowania wykraczające poza zwykłą analizę historyczną. Niewątpliwie jest to jeden z obszarów, w którym Habilitantka posiada znaczące kompetencje eksperckie.

Dorobek naukowy siostry Pagacz obejmuje również dwie monografie współautorskie. Pierwsza z nich, *Europa – humanizm – życie konsekrowane. Wokół myśli J. Ratzingera/Benedykta XVI*, podejmuje problem relacji między kulturą europejską a chrześcijaństwem, natomiast druga – *Koncepcje świętości* – przedstawia trzy modele świętości, w tym koncepcję św. Urszuli Ledóchowskiej opracowaną przez Habilitantkę. Autorka precyzyjnie określa swój wkład w powstanie obu publikacji, co należy ocenić pozytywnie z punktu widzenia standardów etycznych obowiązujących w nauce.

Całość przedstawionego dorobku pozwala sformułować kilka istotnych wniosków. Po pierwsze, Habilitantka wykazuje dużą systematyczność publikacyjną. Od uzyskania stopnia doktora niemal każdego roku publikuje liczne artykuły naukowe w uznanych czasopismach teologicznych. Po drugie, jej badania mają charakter kumulatywny. Kolejne publikacje rozwijają wcześniej podejmowane zagadnienia, prowadząc do coraz bardziej pogłębionych analiz. Po trzecie, dorobek cechuje znaczna jednorodność metodologiczna. Autorka konsekwentnie pozostaje w obrębie teologii duchowości, unikając nadmiernego rozproszenia zainteresowań. Po czwarte, zauważalna jest rosnąca samodzielność naukowa. O ile pierwsze publikacje po doktoracie miały głównie charakter rekonstrukcyjny, o tyle w późniejszych pracach coraz wyraźniej pojawiają się własne propozycje interpretacyjne, czego kulminacją jest monografia habilitacyjna.

Wysoka ocena dorobku naukowego nie wyklucza sformułowania kilku uwag krytycznych. Pierwsza dotyczy koncentracji badań niemal wyłącznie wokół nauczania dwóch papieży: Benedykta XVI i Franciszka. Choć taki wybór jest uzasadniony zainteresowaniami badawczymi Habilitantki, to w przyszłości warto byłoby poszerzyć pole analiz o klasycznych autorów duchowości czy współczesnych przedstawicieli teologii duchowości. Drugą uwagę stanowi stosunkowo niewielka liczba publikacji powstałych we współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Tematyka badań Habilitantki posiada potencjał międzynarodowy i warto byłoby go szerzej wykorzystać. Wreszcie po trzecie, zauważalna jest dominacja badań źródłowych i systematycznych. Naturalnym kierunkiem dalszego rozwoju mogłyby być również badania interdyscyplinarne, prowadzone wspólnie z filozofami nauki, psychologami religii czy socjologami religii. Uwagi te mają charakter postulatywny i wynikają raczej z

potencjału badawczego Habilitantki niż z rzeczywistych braków jej dorobku. Całokształt działalności naukowej siostry dr Małgorzaty Pagacz oceniam bardzo wysoko. Dorobek cechuje się spójnością tematyczną, systematycznością rozwoju oraz stopniowym przechodzeniem od analiz rekonstrukcyjnych do formułowania własnych propozycji teologicznych. Na szczególne podkreślenie zasługuje umiejętność twórczego rozwijania współczesnej teologii duchowości poprzez podejmowanie zagadnień dotychczas słabo obecnych w literaturze przedmiotu. W mojej ocenie przedstawiony dorobek naukowy świadczy o osiągnięciu przez Habilitantkę pełnej samodzielności badawczej i stanowi istotny wkład w rozwój nauk teologicznych, zwłaszcza w zakresie teologii duchowości.

4. Wniosek końcowy

Konkludując, po rozważeniu walorów i zastrzeżeń stwierdzam, że siostra dr Małgorzata Pagacz spełnia ustawowe wymogi do otrzymania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki teologicznej, w dyscyplinie nauki teologicznej i dlatego wnoszę o dopuszczenie s. dr Małgorzaty Pagacz do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego. Główne osiągnięcie naukowe Habilitantki (monografia *Duchowość w nauce. Studium w świetle myśli Jana Pawła II i Benedykta XVI*) zostało wydane w wydawnictwie spełniającym wymogi dotyczące procedowania wniosku o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego, a wskazane osiągnięcia naukowe stanowią znaczący wkład w rozwój teologii duchowości.

ks. prof. dr hab. Jacek Hadrys

kierownik Zakładu Teologii Systematycznej UAM w Poznaniu

Poznań, dnia 4.08.2026 roku